

Václav Dostál



Úvahy o Etické výchově

2023

Úvahy nad knihou Ladislava Lencze „Etická výchova“

Text z r. 2008 – 2009, úpravy „překlepů“ 16. 7. 2019 a 18. 2. 2020,
dělení slov na konci řádků 14.11.2020, poslední „úpravy překlepů“ 7. 10. 2023

Úvodem

Dlouho jsem učil hlavně na „učňáku“ a také menší měrou na ZŠ a na gymnáziu. Po přechodu do důchodu jsem získal hodně času ke svému studiu. Šlo a jde o osobní formu jakési Univerzity třetího věku. Začal jsem se intenzivně věnovat studiu části fyziky, konkrétně Úlohy vakua. Součástí tohoto studia bylo i psaní jakýchsi seminárních prací. Kromě ryze odborné stránky jsem ovšem „narážel“ i na filozofické problémy, jaksi mimoděk plynoucí z úzce odborné problematiky. Také moje dlouholetá dobrovolná činnost v tělovýchově (konkrétně v Sokole) souvisela s morálně filozofickou čili etickou problematikou. Bez dobrého podkladu bych nebyl schopen nějak etické problémy prakticky řešit, natož o nich něco napsat. Tím dobrým základem byla a je pro mne křesťanská víra, poznatky mi předávané od raného mládí. Potvrzuje se tak, že člověk vedený v intencích křesťanství má minimálně slušný základ pro řešení životních a filozofických problémů, aniž by musel studovat odborná filozofická díla, zabývající se etikou. Jakoby mimochodem jsem se dostal k webovým stránkám Etického fóra ČR. Stránky mě zaujaly a tak jsem z nich vybral elektronickou formu knihy L. Lencze.

Úvaha 1: Otázky

Má jít o vyučovací předmět „Etická výchova“ nebo má být veškerá výchova etická? Jinak řečeno, proč by se měly uvedené charakteristiky týkat pouze jednoho vyučovacího předmětu a proč by se neměly týkat veškerého pedagogického působení a to nejen ve škole?

Jsou naznačené cíle příliš vysoké? Máme se spokojit raději se snadněji realizovatelným cílem a „nestavět si vzdušné zámky“? Nebo by naše (byť jaksi do budoucna vzdálené) cíle měly být naopak co nejvyšší – a to proto, že „vysoké“ cíle vzbuzují v morálně „vyspělých“ lidech také touhy po ušlechtilých prostředcích, jimiž těchto cílů lze jedinečně dosáhnout? (Přece si nebudeme myslet, že nečestné prostředky vedou ke ctnosti, že k pravdě se lze „prolhat“).

Uvedené otázky ústí do (nebo vyrůstají ze) základní: Jaké jednání je etické (eticky správné)? Nebo: Podle jakých kritérií budeme posuzovat, zda to či ono jednání je etické? Jinak: Z jakých kořenů vyrůstá eticky správné jednání? Tak vznikne další otázka: Může jednání, které považujeme za eticky správné, existovat samostatně – nezávisle na oněch kořenech?

Odpověď na výše položené otázky nebude zrovna snadná a jednoduchá. Položením otázek (a celým dalším uvažováním) v žádném případě nechci zpochybnit ušlechtilé úsilí o zavedení „Etické výchovy“ do škol. V současnosti stojíme na rozhraní. Vědecký a technický pokrok, zejména v oblasti Informatiky (např. používání Internetu) je obrovský a zdá se, že také přesahující stávající morální nebo etickou úroveň lidí. Buďto se nám podaří pozvednout se na úroveň hodnou označení „etická“ nebo se nám dosažená technická úroveň vymkne z rukou a pak můžeme čekat jenom nějakou katastrofu.

Je tedy nanejvýš záhodno o naznačených otázkách přemýšlet a debatovat. Alespoň v okruhu těch, kteří o uvedených problémech třeba něco tuší a kteří pro jejich řešení vyvíjejí jakési úsilí.

Prosociálnost

Nebylo by lepší stručně charakterizovat, co myslíme pod pojmem „láska“ a co pod ním nemyslíme, než zavádět nový termín, nadto méně srozumitelný a s užším obsahem? Není lepší „bojovat“ proti devalvaci ušlechtilého pojmu než zavádět nový? V mnoha případech

„musíme“ projevit hluboký a uvědomělý cit i k člověku, který žádného takového projevu jaksi „nezaslужuje“. Např. lékař je povinen poskytnout svou odbornou lékařskou pomoc i člověku, který mu včera vážně ublížil. Lze takovýto čin nazvat „prosociálním“? Nebo se spíše jedná o čin z „čisté“ lásky? Podobných příkladů bychom asi našli hodně.

Citát: *Spolupráce ztroskotává právě na tom, že každý z partnerů si myslí, že dává víc a dostává méně, než mu náleží anebo než dostávají ostatní.*

Myslím, že nejde jenom o spolupráci na konkrétním úkolu nebo mezi jen dvěma jedinci. Je tedy typické, že se každý ze své přirozenosti nadhodnocuje a naopak podíl jiného značně podhodnocuje, a to obecně. I když zrovna na něčem s někým jiným nespoupracuje. Právě v oblasti, kdy se nám zdá, že naše činy jaksi nemají žádný vliv na „chod světa“, právě tam se bude přirozené sobectví projevat poměrně nepokrytě. Bez poznatku, že se proti obecnému soužití prohřešuje každý a tedy – logicky dotaženo – i já sám, pravděpodobně – a podle historických zkušeností jistě – nepovede naše etické úsilí ke kýženým výsledkům. Ani úsilí o zavedení Etické výchovy do škol.

Jsme však každý schopni a hlavně ochotni k takovému přiznání? Sami o sobě (sami ze sebe) ne! Přesto, že uznáme důležitost obětavého jednání na svůj vlastní úkor, tak to uděláme – na základě přirozeného sobectví – mnohdy přesně naopak, totiž nemorálně. Jen když si momentálně neublížíme, jen když se momentálně neponížíme, jen když momentálně neutrpí naše prestiž! Nijak přitom nepomyslíme, že právě takové přiznání koneckonců k nápravě vede!

Proč vůbec riskovat? Proč se raději „neschovat“, když nám hrozí vlastní poškození, ať už tělesné nebo duševní? To, že bez „hrdinských“ činů je společnost nemožná, uzná každý. Ale dokáže být takovým „hrdinou“ i v případě, že jde o jeho autoritu nebo prestiž? Např. i při argumentaci v hodinách Etické výchovy? I tyto otázky by bylo vhodné „probírat“ v hodinách Etické výchovy. A nejen tam. Z nich ovšem plyne další otázka: Existuje východisko?

Citát: *Etická výchova dává přednost termínu prosociálnost, protože je to vědecký pojem, který má přesnou definici.*

Vědeckost ještě neznamená morálnost. Věda sama o sobě je neutrální. Můžeme ji buďto použít k blahu svých bližních nebo zneužít k blahu pouze svému. Vědecká definice může být vědecky přesná, ale to ještě neznamená, že je dobrá (hlavně eticky dobrá). Po čase, až dosavadní vědecká hypotéza je vyvrácena vědeckými experimenty nebo vědeckým pozorováním, je dosavadní vědecká definice špatná i vědecky! Věda nám může pomáhat v poznání, ale nemusí! Aspoň ne vždy.

Podobně lze argumentovat i pro filozofii. Neboť i filozofie je věda! Sice vysoce abstraktní (což ovšem platí i pro matematiku!), ale pořád jde o vědu. „Čistá“ filozofie (jako kterákoli jiná věda) není ani morální ani nemorální. To, že jaksi neumí vědecky definovat lásku je tedy dobře!

30. 12. 2008

Úvaha 2: Etika výchovy

Předpokládejme aspoň na chvíli, že etickou má být veškerá výchova, ba dokonce veškeré působení. Výchova, jak známo a jak také plyne z textu L. Lencze o Etické výchově (jako vyučovacím předmětu), začíná vlastně už v prenatálním životě a končí teprve smrtí. Absence morálního (etického) přístupu v raném dětství a to od batolícího věku, má velmi závažné následky. Často nelze hrubé nedostatky v tomto stupni vývoje člověka napravit nikdy. Dítě přitom nemusí zrovna prožívat období Tarzanova vývoje, o němž se L. Lencz zmiňuje.

Všechno nasvědčuje tomu, že naše školství (od „jeslí“ po vysoké školy) je ve vážné krizi. Tato krize je způsobena krizí role rodičů. Role rodičů byla po čtyřicet let devastována odporným komunistickým režimem a potom dále ještě hůře devastována ještě odpornějším

konzumentstvím. Dnešní naši společností nejsou požadavky na etiku rodinné výchovy kladený žádné! Ani na etiku posluchačů pedagogických škol a fakult, ani na etiku učitelů a profesorů. Učitelé všech stupňů dnes mají mít vysokoškolské vzdělání, pod čímž se rozumí absolvování vysoké školy. Jenže jakou etickou úroveň mají učitelé vysokých škol? A jakou vědecké publikace? Rovněž vysokou??

Kvalitu nelze nahradit kvantitou. Neměli bychom se tedy chlubit počtem vysokoškolsky vzdělaných lidí! Čím zde kvantita bude vyšší, tím spíše bude kvalita nižší! Samotná věda není ani morální ani nemorální. Avšak její používání (nebo zneužívání) etické nebo neetické je!!! Nejhorší jsou inteligentní a vzdělaní zločinci – ti jsou hůře odhalitelní a napáchají mnohem více zla než hloupí zločinci. Odbornost (profesionalita) tedy není to nejdůležitější. Morální vědec bude svou vědu využívat pro obecné blaho.

Morální pedagog a hlavně rodič v roli pedagoga bude eticky vychovávat, aniž by přitom měl hlubší vědecké znalosti. Pokud bude vychovatel (učitel a rodič) morální, pak si případně chybějící vědecké znalosti bude průběžně doplňovat a to proto, aby uměl svým svěřencům odpovědět na jejich zvědavé otázky. Nic se nestane, když rodič nebo učitel na „zapeklitou“ otázku svému svěřenci odpoví: „Teď to nevím; já se na to „podívám“ a pak Ti odpovím. Ani já jsem „nesnědl“ všechnu moudrost světa!“ Samozřejmě se „na to podívá“ ihned nebo do druhého dne. Dnes to není vůbec obtížné. Otevře si internet a tam najde skoro všechno! Rodič nebo učitel však nesmí lhát. Nesmí se tvářit jako vševěd a své sliby plnit musí. Jinak se „shodí“ a jeho další výchovné působení bude přinejmenším obtížné.

Program předmětu Etická výchova se lze „našprtat“ a tak formálně u nějakých zkoušek uspět. Ale to už neplatí pro etiku výchovy jako takovou! A kde toto získat?? Předmět „Etická výchova“ může být pomocníkem. Ale může také vést k obrovskému pokrytectví!

7. 1. 2009

Úvaha 3: Co rozumět pod pojmy „Láska“, „Náboženství“, „Zdroje“ a „Důvody“

Co na tom, že pojem „láska“ je zdiskreditovaný. Jedním z projevů pravé lásky je sociálnost, dalším etika, jiným pak morální zralost, dalším tvořivost a iniciativa, pozitivní hodnocení druhých, přiměřené sebehodnocení, schopnost výborné neverbální i verbální komunikace. Dále pak správná citovost, empatie, asertivita, schopnost vybrat si správné vzory a sám být vzorem. Porovnej s 1Kor 13 (První dopis apoštola Pavla Korintským křesťanům, 13. kapitola), tam je to **lépe**.

Také pojem „náboženství“ je třeba vyjasnit. Historická zkušenost nás učí, že lidé jsou neopravitelně náboženští. Odstraněním nebo diskreditací jednoho náboženství se vzápětí rodí náboženství jiné. Existují různá náboženství. Poměrně nedávno to bylo náboženství zvané marxismus - leninismus, dnes je to konzumentismus. Pro ten dnešní trend platí: Co by bylo platné člověku, kdyby získal úplně všechno, nač si jenom pomyslí, ale přitom svému lidství uškodil nebo je dokonce úplně ztratil! Když však zjistíme, kdo taková slova řekl už před dvěma tisíci lety, pak dostaneme odpověď na otázku, jestli existuje **pravé** náboženství.

Není tedy třeba přesvědčovat nedůvěřivce, že Etická výchova nemá nic s náboženstvím společného. Naopak, bude etické, když budeme tvrdit, že Etická výchova vyrůstá z křesťanství. Že dokonce vlastně vyrůstá z **Krista** samotného. Můžeme a máme přitom dodat, že člověk je tvor svobodný. Může si zvolit, aby jeho dítě neabsolvovalo Etickou výchovu, aby zůstalo přesvědčené, že všechna náboženství jsou špatná, i to křesťanské. Každý člověk (nejen rodič!) může mít takovou etiku nebo morálku, jakou si sám zvolí.

Člověk bude věřit buďto Tomu, který **jediný** jej může pozvednout nebo vytáhnout do výšin člověka důstojných, nebo bude věřit tomu, že to může udělat vlastně on sám. Měl by

však uvážit, že ta druhá možnost se ještě nikomu nepodařila. Každý by měl **pečlivě zkoumat**, komu nebo čemu vlastně uvěřil. Jestli „nenaletěl“, jestli se nedal „oblafnout“.

Ten, kdo **nechce** o své lidskosti přemýšlet, komu stačí své dny, měsíce a roky nějak překlenout, nějak „proplout“ a jen tak svůj život „obyčejně“ prožít, ten nebude přístupný sebevědečtějšímu dokazování, že existuje něco lepšího.

Pečlivé zkoumání znamená ovšem také použití různých vědeckých metod. Proto vědecká práce členů Etického fóra není zbytečná, marná. Naopak, může a má být **velmi** prospěšná.

9. 1. 2009

Úvaha 4: Všeobecný směr mezilidských vztahů

Pasivita – aktivita, asertivita

Pasivita – „nejít hlavou proti zdi“, „nepálit si prsty“ v nemorálním prostředí konec konců amorálnosti napomáhá. Avšak pozor: může zde existovat **aktivita**, záměrná volba zla a jeho prosazování. Ve snaze „vyniknout“ může aktivní jedinec amoralitu zesilovat nebo sám vyvolávat a to až k brutalitě! Aktivita sama o sobě tedy může mít horší dopad než pasivita. A to jak navenek, tak – třeba až dodatečně – pro vlastní svědomí. Obdobně toto platí pro tvořivost. Vynalézavost učitelů je hrůzná!

Opakem pasivity tedy nemusí být etická aktivita, nýbrž agresivita. Jako vhodné se propaguje asertivita – respektování práv jiných i vlastních. Pokud je to v tomto pořadí, tak to vhodné je. Avšak: respektovat svá vlastní práva a také čili až **potom** práva jiných, to už správné není.

Empatie

Nejprve citát: „*Empatie je schopnost pochopit a vycítit, co druhá osoba prožívá, cítí a myslí.*“ Je možno ji přiblížit a rozvíjet jen prostřednictvím vnějších projevů... (tj.) vysvětlit žákům na příkladu, co je empatická, co je lhostejná a co je bezcitná, surová reakce na určitou situaci.

Vysvětlování nestačí. Bezcitný nebo lhostejný pedagog (např. rodič!) asi vůbec nebude vysvětlovat na cizích příkladech co je empatie. Pokud to vysvětlovat bude, budou jeho slova v příkrém rozporu s jeho činy. Jeho vysvětlování bude působit záporně. Naopak empatický člověk nebude muset nějak obšírně vysvětlovat empatii na cizích příkladech. Místo rozsáhlého zdůvodňování blahodárnosti empatie ať naši svěřenci tuto blahodárnost sami na sobě pocítí. Začít se s tím ovšem musí v batolecím věku. V pubertě a v dospělosti je pozdě! Přesto se zde o to pokusit musíme.

Role vzorů

Takto se „z druhé strany“ dostaneme k roli vzorů (při vzájemném působení, zejména při výchově). Kromě nesporné důležitosti vlastního vzoru se v dnešní době jeví role televize a internetu.

Důležitou „obranou“ rodičů proti nepěkným TV programům (či morálně závadným webovým stránkám) je – kromě společného sledování pěkných TV programů – tvorba jiného pěkného programu svým dětem: společná vycházka nebo výlet, společný delší pobyt někde mimo domov, předčítání pěkné knihy, promítání rodinných videozáznamů, společná hra – doma nebo v přírodě, zejména vynalézavě upravená nebo zcela vlastní, společný poslech pěkných audiozáznamů, společné modelování – ručně i na počítači, atp.

Při **společném** sledování TV programu nebo nějaké webové stránky pak můžeme dávat úkol vyslovení stručného obsahu, můžeme program rozebrat a zdůraznit jeho pozitivní prvky. Ostatní výše uvedené možnosti jsou přitom nezastupitelné (nenahraditelné)!

Prosociální chování

Docházíme k prosociálnímu **chování**: pomáhajícímu a altruistickému. To samo o sobě bude působit jako silný vzor. K praktické účasti na naší pomoci jiným pochopitelně budeme brát i své děti. Když budou naše děti vidět na vlastní oči, jak sami pomáháme, ani je nebudeme muset k tomu příliš vybízet. To platí i pro případ, že půjde o maličkost jako je zhotovení nějaké jednoduché hračky pro jiné, kteří nic takového nemají k dispozici. Nebo dokonce i pro ty, kteří jsou doslova drahými a příliš umělými hračkami (nebo „hračkami“ – mobily, počítači, motorkami, auty, atd.) „zavaleni“. Ti všichni snadněji pochopí, že existuje něco nad míru vzácného: láska.

Upravený citát: *Výchova k prosociálnosti je výchovou k lásce, což je podstatou a vrcholem etiky.*

Jedním z druhů lásky je **přátelství**. O přátelství se dnes skoro vůbec nemluví a ještě méně se pěstuje. Pod pojmem „přítel“ nebo „přítelkyně“ se dnes – ke škodě jazyka i vzájemných vztahů – rozumí, aspoň přibližně, totéž co se dříve označovalo „druh – družka“, tj. nesezdané partnerství muže a ženy. Jaksi se termínu „přítel – přítelkyně“ nepoužívá v případě homo-sexuálního vztahu, tam se užívá termínu „partnerství“.

Při přátelství nejde o sex. Ten je naopak v přátelství vyloučen! Jakmile se do přátelství vloudí sex, už půjde o erotickou lásku! Záměnou nebo smícháním dvou dříve tak rozdílných pojmů k lepší společnosti nedojdeme. Naopak, přibude nejasnosti, zamlženosti.

V oblasti mezilidských vztahů a etické výchovy (v obecném významu) obzvlášť je zapotřebí jasného odlišení dvou zcela různých druhů lásky. V předmětu „Etická výchova“ pak je potřeba výchovu k přátelství hodně posílit!

14. 1. 2009

Doplňek k úvaze 4 (Všeobecný směr mezilidských vztahů).

Citát: „*Nenásilí je odpověď na antisociální chování, které se nezřídka vyskytuje ve velkých sociálních systémech.*“ Podstatu metody nenásilí vysvětlíme pomocí Gándhího výroku:

„*Podle mého názoru nenásilí není pasivita. Nenásilí, jak ho chápu já, je nejaktivnější síla na světě... Nenásilí vylučuje zbabělost a slabost... Umím si představit po zuby ozbrojeného člověka, který je zbabělý. Už sama skutečnost, že někdo má zbraň, znamená, že má strach a že je zbabělý... Nenásilí ve své pozitivní formě se rovná širší lásce. Když jsem vyznavačem nenásilí, musím milovat svého nepřítele. K člověku, který koná nesprávně anebo je můj nepřítel a cizinec, se musím chovat tak, jako by to byl můj zmýlený otec anebo syn.*“

Stačí si prolistovat denní tisk anebo se podívat na televizní noviny, abychom viděli, že lidská společnost je velmi nemocná a kořenem jejích chorob je nerespektování etických norem v osobním i veřejném životě. Charakteristika současné civilizace jako civilizace smrti není daleko od pravdy. Právě zde se jeví největší význam etické výchovy. Je to výchovný systém, který zejména prostřednictvím koncepce komplexní prosociálnosti připravuje příchod nové etapy dějin, kterou velké osobnosti naší doby nazvaly civilizací pravdy a lásky.

16. 1. 2009

Úvaha 5: Opět otázky

V kap. 11. „Etické výchovy“ L. Lencze je uvedený mravní kodex prosociálního chování. Do značné míry je shodný se seznamem prosociálních postojů a chování v kap. 2. Jaký to má význam?

Citáty: „Podle Herderova filozofického slovníku je etika systematickým zkoumáním morálních obsahů (dobro a zlo, mravní normy, ctnosti, svědomí, kritérium správnosti skutků, zodpovědnost, vina) pomocí filozofických metod (zkušenost, fenomenologická analýza, filozofické zevšeobecnění.“

„Uvedenou definici můžeme doplnit pohledem Spaemanna (1990, str. 15n), který chápe etiku jako učení o vydařeném životě.“

„Proto vedle věd a praktických příruček, které se zabývají činností v dílčích oblastech, je etika potřebná jako praktická věda, která odpovídá na otázky: Jak být „šťastný jako člověk, jak žít plným životem, jak dát svému životu smysl.“

Co je dobré? To co odpovídá „mravnímu kodexu prosociálního chování“? Které společenské normy jsou mravní? Jsou to normy, vyjádřené jednotlivými body onoho kodexu? Které vlastnosti jsou ctnostmi? Jak zní kritérium správnosti skutků? Kdy je náš čin vinou? Hlavně pak: Komu jsme odpovědni?

Dále: Kdy je život vydařený? Co je „plný“ život? Kdy má náš život smysl?

Jinak: Jsou etická pravidla libovolná, daná právě probíhající společenskou praxí? Jsou tedy proměnlivá – v každé éře historického vývoje jiná? Liší se podle epoch podstatně? Nebo jsou konstantní, v podstatě pořád tatáž (nikoli formulací, ale principiálně)? Jsou-li etická pravidla dána společenskou objednávkou, režimem, epochou, pak, která z nich jsou lepší? Existuje zde nějaké absolutní kritérium, nezávislé na daném společenském zřízení, na stupni technického a vědeckého pokroku?

Jsou-li mravní pravidla dána společenským zřízením, platícím v určité historické epoše, pak nacisté nebo komunisté jednali mravně, protože jednali podle svých etických pravidel, která považovali za správná! Poněvadž nelze trestat za činy, které nebyly v dané době mravně špatné, pak ovšem potrestání nacistů po skončení nacistického režimu je neplatné! Podobně to platí pro tajné policisty po skončení komunismu! Je tomu tak??? Naše „duše“ se takovému pojetí vzpírá!

Jsou-li etická pravidla konstantní, daná pro všechny věky, pak kdo ručí za jejich správnost? Jsou-li všichni lidé omylní, tak ti to být nemohou. Nebo snad existuje nějaká skupinka neomylných lidí?

Jsou-li kritériem správnosti, etičnosti nějakých pravidel chování historické zkušenosti, pak ovšem se vynoří otázka: A která zkušenost z historie je etická (morální) a která nemorální? Točíme se tedy v bludném kruhu: etická pravidla jsou dána zkušeností a zkušenost posuzujeme podle těchto (tedy týchž) pravidel. Z bludného kruhu musíme vystoupit a etická pravidla definovat jako **axiómy** (které neplynou z ničeho). Z těchto axiómů pak vyplývá všechno ostatní, tj. odpovědi na nahoře položené otázky. Např. odpověď na otázku „Co je vina?“ potom zní: „Vina nastává, jestliže jednáme v rozporu s danými morálními pravidly, která jsou tady odjakživa a zůstanou v principu platná navždy.“ Daná etická pravidla můžeme obdivovat nebo jimi můžeme pohrdat. Ale změnit je (tedy podstatně změnit) nemůžeme.“

Zbývá položit otázku: „Kým jsou ona mravní pravidla dána? Nebude to Ten, který je nad nimi? Tedy Ten, který je nám lidem vložil „do srdce“ a pro jistotu je nechal také zapsat?

Přírodní zákony jsou také dány. Nikoho nenapadne změnit je na podstatně odlišné. Stejně by mu to nebylo nic platné. Proč by se to mělo podařit s mravními zákony? Přírodní zákony můžeme odhalovat v přírodních vědách. Etické zákony můžeme odhalovat v etice jako vědě. Přírodu samu (tj. vesmír) a etiku samu změnit nemůžeme. Jestliže budeme jednat proti přírodním nebo etickým pravidlům, tak to vždycky „odskáčeme“. Někdy ihned, jindy až po mnoha letech.

Formulujme to jinak: Jestliže budeme jednat proti Zákonodárci přírodních a etických zákonů, tak si poneseš špatné nebo hrozné následky, dříve nebo později. Ledaže by následky za naše přečiny nebo dokonce zločiny nesl Ježíš sám. To také udělal!

17. 1. 2009

Nad Lenczovou EV pošesté. Citát: „Existuje jen jeden rozhodující problém – a to etický. Všechno ostatní je jenom detail.“

To znamená, že odbornost (profesionalita) je druhotná. To jsem vyjádřil asi takto: Mravně vyspělý člověk si chybějící znalosti doplní sám. Hluboce vzdělaný zločinec je horší než hloupý zločinec. Nepožadujeme nejprve vzdělání a potom etiku, ale chtějme to v opačném pořadí. I sami pro sebe.

Citáty: „Křesťanství zdůrazňovalo jako nejdůležitější hodnotu etiky lásku. V současnosti je největší důraz kladen na svobodu. Je vůbec přijatelná svoboda jako nové etické paradigma naší doby a v jakém smyslu?“ ... „Z etického hlediska je třeba rozlišovat mezi svobodou od něčeho (od vnějšího násilí, od politického útlaku) a svobodou k něčemu (např. schopnost jednat zodpovědně).“ ... „Můžeme definovat nové etické paradigma doby: zodpovědnost ve **tvůřivé svobodě, kterou dává láska.**“

Nové etické paradigma je tedy shodné s křesťanským: láska tvoří zodpovědnost i svobodu. Je ovšem potřeba uznat, uvěřit, poznat, že Bůh je láska. Jedině on je schopen vyvádět z nesvobody (z otroctví) ke skutečné svobodě. Různí etičtí vůdcové mohou ke svobodě ukazovat, On však jako jediný nás k ní může dovést (za ruku). Není to přijatelné? A proč?

19. 1. 2009

Nad Lenczovou EV posedmé: Etika

1. Empirická (experimentální) etika

„Etika, která má odpovídat na otázky lidí, musí být empirická ve dvojitým smyslu: jednak má vycházet ze živé zkušenosti a dále musí zprostředkovat morální zkušenosti.“

Tady nemůže jít o EV jako vyučovací předmět, ani o jen etiku vyučování, ale o etiku obecnou. Naskytá se otázka, co máme rozumět pod pojmem „morální zkušenosti“. Pokud jde o zkušenosti s Bytostí absolutně morální (byť třeba nepřímo pomocí uslyšeného a vyslyšeného Božího slova), pak jde skutečně o zprostředkování jiným, o využití morální zkušenosti. V případě zkušeností s nemorálním chováním lidí (včetně svého vlastního) jde pak o zprostředkování navzdory těmto zkušenostem.

2. Etika hodnot a etika zákazů

„Etika zredukovaná na příkazy a zákazy uložené z vnějšku a vynucované pomocí represivních metod nebo pomocí odměn (systém "cukr a bič") nemá základ, ale visí ve vzduchu.“

Nesprávným působením křesťanů vznikl celkem častý dojem, že „Desatero Božích příkázání“ je právě jakýmsi bičem. K tomu navíc působilo barvitě líčení „muk pekelných“, která čekají po smrti na toho, kdo se proti nim prohřešuje.

Mnohem lepší přístup spočívá ve zdůvodnění, že jde o přání milující Osoby, která vyvádí z nesvobody nebo dokonce z otroctví k pravé svobodě a svými přáními ukazuje, čeho se má jím milovaný člověk vyvarovat, aby znovu do otroctví nespádl. Člověk, který třeba pomocí moderní vědy poznává, že život je vlastně velký zážrak, který byl dán také jemu, je silně motivován k opětování jemu dávané lásky. Milující ochotně a radostně považuje každé přání milované osoby, které jí jenom „vidí na očích“, za příkaz. Přání přímo vyslovené a pro jistotu také zapsané se stává pro milujícího naprosto neodchýlným příkazem. Starší výraz pro „příkaz“ je „příkázání“.

Takovým hodně „kontroverzním“ přáním je: „Člověče, nesoulož s kdekým. Měj jenom jednoho partnera (jednu partnerku), s níž vytváříš nejenom společnou duši a ducha, ale také společné tělo.“ Toto přání se shoduje s doporučením všech moderních lékařů, že nejlepší

ochranou proti AIDS, kapavce a příjici je partnerská věrnost. Někteří oponenti křesťanství si myslí, že přání „Nesmilni“ znamená „Nesoulož nikdy!“ To je hrubý omyl! Toto „příkázání“ zcela jednoznačně vysvětluje Ježíš Kristus: „Necizolož!“ Bůh stvořil muže a ženy pohlavní orgány. A potom jim **zakáže** těchto orgánů používat? To nedává smysl! Ale biblická zpráva říká něco jiného: Bůh stvořil člověka jako muže a ženu, aby byli jedno tělo. Navíc, aby bylo jasno, jim přikazuje: „Oplodňujte se, rozmnožujte a naplňte Zemi!“ To znamená: „Tělesně i duševně se milujte, mějte děti a rozmístěte se po Zemi!“ Příkaz k tělesnému milování ovšem platí jenom mezi jednou (jedinou) ženou a jedním (jediným) mužem. Všechny ostatní druhy sexu jsou cizoložstvím, které mohou mít i hrůzné následky. Křesťanskou alternativou sexuálního partnerství jedinečného páru je absolutní sexuální zdrženlivost neboli celibát. Tuto alternativu volí ti, kteří nebo které jsou k tomu zvláště disponováni nebo disponovány. Rozhodně ji nelze ukládat naprosto všem.

Slova „soulož“ a „cizoložení“ jsou vlastně českým výkladem. Při pohlavním aktu dva partneři opačného pohlaví sdílejí společnou postel, společné lože. Při pohlavním aktu s cizím partnerem (cizí partnerkou) zpravidla se jeden z nich ocitá v cizím loži, v cizí posteli. Přitom toto ovšem není to podstatné. Daleko výstižnější je biblický termín vytváření společného těla. Poněvadž tělo, duši a ducha člověka nelze od sebe roztrhnout, při cizoložném pohlavním aktu se o to momentální partneři pokoušejí, ale podařit se jim to nemůže.

21. 1. 2009

3. Etika, modely a symboly

„Učení podle modelů (vzorů) je základním a nejdůležitějším mechanismem učení.“ Vyprávění o cizích vzorech (dnes třeba i pomocí filmového příběhu) „hýbe“, ale přímý vzor pedagoga (učitele, rodiče) „táhne“, strhuje. *„Osobnosti, které jsou pro druhé lidi modelem, mají mimořádný význam.“*

„Některé skutečnosti lépe pochopíme a vyjádříme pomocí symbolů.“ Existují i takové skutečnosti, které jinak vyjádřit nelze. Symbol zastupuje realitu, vyskytující se „někde mezi zemí a nebem“, tedy skutečnost nehmotnou, duchovní. Symboly se ovšem vyskytují v tak rigorózní vědě jako je matematika. Bez symbolů by matematika nemohla existovat. Jedním z prvních symbolů, s nimiž se zde dítě setkává, je číslice. Také v jazyku jsou velmi důležité symboly – písmena. Bez symbolů bychom byli na úrovni zvířat.

4. Etika a slovo

„Správně mobilizující slovo na správném místě patřilo vždy mezi základní prostředky výchovy.“

Mobilizovat může každé slovo – zlé slovo ke zlým činům, dobré slovo k dobrým činům. Boží slovo skutečnost (vesmír) **vytváří**. Člověk jako Boží obraz má Boha napodobovat a proto i jeho slovo má být tvůrčí, nikoli destruktivní. Jeho řeč má být jednoznačná a přímá, nikoliv nejasná a úhybná. Dané slovo má platit i za výjimečné situace. Kdo lže, ten krade: okrádá své bližní o důvěru ve slova. Některá slova vinou lhaní mění svůj význam na opačný a jiná slova dokonce svůj význam ztrácejí – jsou to prázdné zvuky. Tak se snadno stane, že ačkoli používáme stejných slov, jeden mluví „o voze“ a druhý „o koze“. Nastává bábelské změtení jazyka.

Tzv. milosrdná lež je vlastně velice nemilosrdná. Dříve se pacientovi jeho rakovina zatajovala. Pak se přišlo na to, že je to horší, než přímo mu říct o co jde – aby zakrátko nebyl „zaskočen“, aby mohl proti zhoubné nemoci bojovat a aby se mohl na konec svého života připravit. Naprosto podobně, i když ne tak markantně, působí neupřímnost rostoucí z obavy o jakési „zdravé“ vztahy. Upřímné slovo nemůže být hrubé, ale musí být přímé, „rovné“. To platí zejména pro případ přiznání vlastního pochybení nebo provinění. „Zatloukání“ nepomáhá. Naprosto stejně jako pro zločince: přiznání je polehčující okolnost, trest pak bývá nižší. Naopak zapírání vede ke zvýšení trestní sazby.

5. Etika, sebevýchova a výchova

„Jsme povoláni k tomu, abychom se stali svobodnými, tvořivými a zodpovědnými osobnostmi, které žijí nejenom pro sebe, ale i pro druhé.“

Bůh nás vytváří svým slovem, povolává nás. Chce, abychom se svobodně rozhodli být tvůrčími a zodpovědnými osobnostmi, abychom svobodně volili pomoc a službu druhým a to i na svůj úkor. Člověk je (Jím) tak vytvořen, že nemůže být sám. Bez přítomnosti a pomoci jiného člověka nemůže dlouho existovat. Jestliže je sobecký, mohou se na něj druzí „vykašlat“ a to třebas jenom v sebeobraně. Nenávist a lhostejnost jsou destruktivní: lidské společenství rozbíjejí. Jediné, co může společenství lidí vytvářet a udržovat je láska. Prosociálnost mnohdy nestačí.

„Mravně zralá osobnost spontánně anebo vědomě ovlivňuje jednání druhých – buď spontánně svým příkladem a osobním vlivem, nebo prostřednictvím systematického působení na druhé (výchova).“ Mravně zralý je ten, kdo miluje – naprosto nezištně. Lásce se ovšem nelze našprtát, lásku lze jenom získávat a dávat. Získávat od Boha a jemu vrátet. Avšak: Cokoliv jsme učinili někomu z lidí, Jemu jsme učinili.

22. 1. 2009

Úvaha 8: Hodnoty a smysl života

Citát: „Smysl života souvisí s hodnotami. Je nezbytné ukázat mladým lidem bohatství hodnot v celé šíři, v plnosti.“

O hodnotách (etických či mravních) už byla řeč. Přesto si myslím, že je nutné jasně říct, že jde tzv. dvojpríkázání lásky: „Miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí + miluj svého bližního jako sám sebe“. Jestliže chybí to prvé, pak chybí cosi podstatného. Chybí zdroj, příčina i cíl – tedy ona plnost. Na druhé straně ovšem platí: „Jak někdo může tvrdit, že miluje Boha, kterého nevidí a přitom nenávidí svého bratra, kterého vidí?“

Je určitě nezbytné ukázat lidem (nejenom mladým, ale také starším a starým) toto bohatství, celé a neomezené. Učitelé a učitelky Etické výchovy chtějí svým žákům některé hodnoty ukazovat. Podle mého soudu by **neměli** odsouvat onu prvou část dvojpríkázání lásky, prvou desku Desatera Božích směrnic.

Čím začít? Jak postupovat? To je jistě velmi ožehavé. Jsou jistě k dispozici mnohem fundovanější metodiky, než jaké bych mohl sám nabídnout. Velmi vhodný postup je v Lewisově knížce „K jádru křesťanství“ nebo ve Váchově knížce „Šestá cesta“. Tedy nějak „od lesa“. Spíš pro sebe a své nejbližší příbuzné jsem se teoreticky o to pokusil ve svých elektronických textech „Naše šance“ a „Kořeny a plody“, které jsou nyní součástí knihy „Úvahy inspirované Biblií“.

Můžu vřele doporučit Gruberovu knížku „Pojď a přesvědč se“. Nebo mnou právě studovanou Lenczovu „Etickou výchovu“ a přitom (aspoň v pozadí) s otázkami nějak podobnými mým – dávaným při rozboru, v jednotlivých Úvahách nad touto knihou.

Velmi pravděpodobně (při EV, ale nejen zde) bude nutné postupovat individuálně. To všem znamená, že skupina svěřenců (žáků či dospělých) nemůže být příliš početná. Zejména u „začátečnicků“, tj. u těch, kteří dosud o nějakých vyšších cílech života mají jen matné tušení.

Je nutné změnit celkový pohled: není až tak důležité dosud předepisované kvantum vědomostí, naopak důležitější je kvalita. To se týká jak obsahu vyučovaných předmětů ve školách, tak přístupu jednotlivých pedagogů k vyučování a výchově, tak přístupu školských odborů úřadů, přístupu ministerstva a celkové „atmosféry“ ve společnosti. Týká se to vědy, kultury a umění.

Znovu se vynořuje otázka čím začít nebo kde začít. Asi všude. Otázka tedy není, zda etické působení ano či ne, ale jak. Asi pomalu a obezřetně, přitom však rozhodně a odvážně. Na některých školách už to, chvála Pánu Bohu, začalo. Na další školy to bude pronikat postupně. Povinná EV by byla kontraproduktivní.

Existuje i další možnost. Občanské sdružení Etické fórum České republiky by vydávalo časopis, do něhož by kromě odborníků přispívali i účastníci diskuse o EV. Aspoň částečně by ovšem měl nahrazovat časopis Konec konců, který nedávno bohužel zanikl. Přispívali do něj velmi dobří lidé, např. výše zmíněný M. O. Vácha. Nový časopis by ovšem musel být podporován všemi, kterým na etice nějak záleží: odebráním, rozšiřováním, finančními dary. Dosud nezanikl časopis Listy. Je to jeden z mála, které „se dají číst“. Vřele doporučuji.

Smysl života je nutné vždy znovu hledat. Je sice dán obecně jako služba nebo pomoc jiným, ale konkrétní možnosti jsou velmi rozmanité. I když „v dále vidíme jen mihotavé světélko“, nebo i když nám celkový cíl „září jasně“. Neboť kdo hledá, nalézá. Musí ovšem vědět, kde. Najít zlato ve hnoji se asi nepodaří. A hledat jehlu v kupce sena? V případě, že nemáme v ruce magnet je to zbytečné.

V oblasti etiky nevím o žádném lepším magnetu než je Evangelium. Všechny odborné knihy i všechny podobné těm, které jsem uvedl, jsou jenom pomůcka. Odlišné duchovní směry (např. buddhismus) jsou pro nás střeoevropany nevhodné, spíše nebezpečné. Je nutné uvážit, že absolutním bestsellerem je Bible. Proč asi?

24. 1. 2009

Doplnění osmé úvahy: Hodnoty, základní volba a obrácení

Na dalších stránkách Lezcovy EV se mi začínají potvrzovat některé výsledky analýzy první a druhé části tohoto díla. Při studiu těchto dvou částí jsem totiž vyvodil něco z toho, co přibližně totéž se lze dočíst v třetí části. Přitom je velmi povzbuzující, že jsem obsah oné třetí části neznal ani částečně.

Zatím nedovedu na další text reagovat jinak, než citací některých vybraných myšlenek: „Štěstí je vedlejším nebo sekundárním produktem života, naplněného ať už činnostními (tvorivými), zážitkovými nebo postojovými hodnotami.“

„Čím více člověk chápe svůj život jako úlohu, tím smysluplnější se mu jeví. Člověk, který si neuvědomuje svoji zodpovědnost, přijímá život jen jako danost.“

„Člověk může dosáhnout svoji plnou identitu pouze v láskyplné interakci s druhými.“

„Základní rozhodnutí potřebuje upevnění a rozvinutí.“ „Jestliže původní základní volba nebyla správná, pak se může novým radikálním rozhodnutím změnit na dobrou; je to však možné i naopak.“

„Narodili jsme se do společnosti, která je poznamenána podivnou směsicí dobra a zla, žijeme mezi charakterními i zvrácenými lidmi. Nedobré sklony, se kterými se rodíme, se často mohou projevat už od útlého věku pod vlivem prostředí a žel že často i pod vlivem vlastních rodičů. Proto všichni potřebujeme hluboké očistění, především ti, kteří se pod vlivem negativní základní volby vydali nesprávným směrem. Ovšem i ti, kteří usilují o správný život, mohou selhat pod vlivem vášní.“

Devátá úvaha: Ctnosti

„Slovo ctnost zní trochu staromódně, stručně vyjádřeno znamená etické způsobilosti.“ Může tedy jít o prostředek. Avšak jaksi současně jde o cíl.

„Aristoteles rozeznává čtyři základní ctnosti: mírnost, udatnost, rozvážnost, spravedlivost.“

„B. Häring vychází z dějinné dimenze člověka a definuje další čtveřici základních ctností, které nazval eschatologickými. Jsou to: statečné „ano“ k dějinám, vděčná paměť, radostné očekávání... budoucnosti, vděčnost za přítomný okamžik.“

Porovnejme teď s „kardinálními“ ctnostmi C. S. Lewise: prozíravost, střídmost, spravedlivost a udatenství. Potom se Lewis věnuje podrobně „vyšším“ ctnostem, které uznávají i „pohané“: společenská mravnost, mravnost a psychoanalýza, sexuální mravnost, manželská věrnost. Další ctnosti přerůstají do křesťanských: odpuštění a pokora – a pak jsou 3 nejvyšší: víra, naděje a láska. Vybral jsem vlastně nadpisy kapitol z jeho knížky „K jádru křesťanství“. Apoštol Pavel jasně píše, že všechny uvedené ctnosti vyrůstají z lásky. Můžeme tvrdit, že také do ní ústí, to jistě. Avšak je zapotřebí jednoznačně zdůraznit, že bez zdroje lásky, totiž Boha, budeme o ostatní ctnosti usilovat marně. Kdo v Bohu přebývá, v lásce přebývá. Kdo nečerpá, nemůže dávat. Komu není shůry dáno, v apatyce nekoupí. (Obvykle se uvedené přísloví chápe jako výpověď o nějakém prostáčkovi. Avšak darů shůry je nepřehledné množství. Jsou to „věci“, které se **nedají** koupit, např. zdraví.)

Úsilí o získání ctností, tedy upřímné úsilí, může a má ke Zdroji ctností vést. Koneckonců v posledním kroku musí jít o základní neboli zásadní rozhodnutí. Kam budeme zásadně směřovat? K Bohu nebo pryč od Boha? Jestliže si vybereme tu druhou možnost, nemůžeme získávat dál, naopak ztrácíme. V duchu svého rozhodnutí potom odvrhujeme jednu ctnost za druhou.

Nemůžeme nahradit cíl rychlostí. Když budeme volit špatný směr, nebude nám rychlost našeho „pohybu“ nic platná. Naopak: budeme se od Dobra čím dál rychleji vzdalovat. Dokud žijeme, můžeme se však vrátit.

V+ W: „Život plyne jak voda a smrt je jako moře. Každý k moři dopluje, někdo dřív a někdo později. Kdo v životě miluje, ať neztrácí naději!“

30. a 31. 1. 2009

Desátá úvaha: Mravní normy

Ve vztahu k právě platícímu morálnímu citění:

„Mravní citění v různých dobách do jisté míry závisí od tradic a kultury té či oné doby.“ Avšak: „I když bereme v úvahu historické zařazení člověka a jeho mravní úsilí, přece existují mravní normy, které jsou trvalé a všeobecné.“ „Kromě Desatera stěží existují absolutní normy. Také tyto jsou neměnné ve vztahu ke spravedlnosti, je však možné učinit změny ve způsobu jejich aplikace.“ Druhá část souvětí patří do následující souvislosti, takže není dobré je „míchat“ dohromady. Platnost absolutních norem mravnosti je absolutní. To bychom neměli relativizovat. Něco jiného jejich výklad těch norem a opět něco jiného je jejich uskutečňování (aplikace). Toto odlišení by mělo být jasné, i když všechny tři aspekty by měly být v souladu. U „hraničních“ norem nelze posouvat hranici, u jejich aplikace jde o něco jiného: o prospěch druhého nebo celku – i na úkor uplatňovatele. Pro „cílové“ normy jistě platí, že sice „hraničních“ norem nikdy nedosáhneme, že mají být naším cílem. Avšak jde pořád o tytéž normy, jen jde o jejich konstantnost a obecnou platnost v prvním pohledu versus jejich prosazování či uskutečňování v druhém aspektu.

V kontextu konkrétní situace:

„...brát do úvahy úmysl a okolnosti.“ Zde už je řeč o uplatňování – což bylo v originálním Lenczově textu jaksi zapleteno. Navíc – zcela správně: jde o braní úmyslu a okolností do úvahy: podle zlatého pravidla mravnosti, a ještě lépe podle dvojpříkázání lásky, které ovšem nelze roztrhnout na dvě samostatné směrnice. Tak jako se právem kritizuje svévolný výklad milování Boha bez ohledu na bližní (např. ve „svatých“ válkách), tak lze tvrdit, že milování bližních bez ohledu na Boha – jakýsi ateistický přístup k charitě = milování bližního, ale nenávidění Boha – je také špatný. Zanedbání nebo úmyslné vyřazení první desky Desatera čili první části dvojpříkázání lásky, byť bylo vedeno poukazem na historická selhání církve, ko-

neckonců k cíli vést nemůže. Zanedbává nebo vyřazuje Zdroj a garanci. Tím pádem i konečný cíl – stanutí na skutečně vhodném místě.

Zde jde tedy o výklad mravních norem. V žádném případě nemají mravní normy sloužit pro jejich vykladače, k jeho osobnímu prospěchu, byť nehmotnému. Pak je totiž výklad veden sobectvím. Vykladač má požadavky na jiné, na sebe však ne.

Při aplikaci (uskutečňování, uplatňování):

Špatný (např. sobecký) výklad vede k morálně špatnému uplatňování mravních norem. Lencz v tomto „bodu“ píše o posuzování či hodnocení už aplikovaných mravních norem. Je to oprávněné, dochází k týmž závěrům (jako já v minulých úvahách): *„Skutek je mravně dobrý, jestliže předmět skutku, jeho cíl (úmysl) a okolnosti jsou dobré. Není možné konat zlé skutky, aby z toho vzešlo dobro. Okolnosti zmenšují nebo zvětšují stupeň zodpovědnosti, dobro nebo zlo skutku, ale nemohou zlý skutek proměnit v dobrý.“*

Správně posuzuje eutanázii a umělé ukončení těhotenství. Kritizuje nemorální ovlivňování smrtelně nemocných a matek v těžké situaci. Ohlašované „osvobození“ – v prvním případě od bolesti a v druhém od těžkostí života – se změnilo na nátlak, na ujařmení. Křesťanské řešení, skutečnou pomoc, tj. prvním případě hospic a v druhém poradenství nebo azyl – však Lencz nenabízí.

Do tohoto bodu lze zahrnout dva zvlášť stojící odstavce (v Lenczově knize): upozornění na nepořádky a konflikt dvou hodnot. V obou případech bych odkazoval na minulý odstavec. Upozornění jen při naději na to, že to pomůže? Naděje umírá poslední! Kolize dvou morálních hodnot? Nejsou uvedeny příklady, takže můžu být „mimo“: Obecně však je kolize dvou základních morálních pravidel nemožná – pokud pod těmi základními rozumíme dvě části dvojpříkázání lásky nebo dvě desky desatera. Jak může být láska v konfliktu s láskou? Volba menšího zla? To je dost častý argument pro výmluvu. Podle jakého kritéria je jedno zlo menší než druhé? „Podle **našich** předpokladů“? A čím budou dány ty předpoklady? Určitě zde nejde o axiomy, neodvoditelné předpoklady. Těmi jsou ona neměnná morální pravidla (vyjádřená dvojpříkazem lásky). A když nemůžeme stanovit ono rozhodnutí velikosti zla, pak máme volit **náhodně** jedno z nich? „Zvolíme libovolnou alternativu“? Toto naznačuje, že volíme z většího počtu zel a všechna nám připadají stejně zlá. Pokud nás toto napadne, pak jsme na správné cestě. Nesmíme ji však opustit: ano všechna zla jsou zlá stejně! Nelze tedy volit ani jedno z nich! Zbývá položit si otázku, zda i v tomto případě existuje volba dobra? Pokud přijdeme na to, že ano, že jen na náš vlastní úkor, jen k našemu poškození, pak zbývá zásadní rozhodnutí: buďto poslechnu hlasu svědomí a budu jednat v duchu základních morálních pravidel a přitom ovšem v tomto případě si uškodím, nebo budu chránit sám sebe a pravidel neuposlechnu. Po čase v prvním případě ovšem zjistím, že jsem si prospěl, kdežto v druhém, že jsem si uškodil! Jen si to musím umět přiznat. Otázka spravedlivého odporu proti zlu se zbrání v ruce zasluhuje samostatnou úvahu.

1. 2. 2009

* * *

Úvahy do fóra o Etické výchově

Úvod

Do diskuse o EV (Etické výchově) jsem se dostal jaksi mimoděk. Po jasné odpovědi, že mé úvahy do této diskuse patří a po jejich opětovném přečtení usuzuji, že přece jen mám co říct i ke konkrétní otázce začlenění EV do RVP (Rámcového vzdělávacího programu) – sdělit, které stanovisko z předložených tří považuji za nejlepší. Z těchto stanovisek jsem si vybral některé věty, ke kterým napíšu něco vlastního.

Na začátek bych ovšem vyzvedl jeden závažný problém, prolínající celou diskusi. Podle mého soudu se u mnoha diskutujících objevuje nevyjasněnost, o co vlastně v diskusi jde. Mnoho diskutujících prostě podporuje zavádění EV jako vyučovacího předmětu, aniž by řádně uvážili, že na některých školách se už vyučuje. Tito diskutující zdůrazňují potřebnost, ba nutnost takového předmětu, čímž spíše mají na mysli „pozvednutí“ všeobecné morálky. Podobnou touhu vyjadřují jiní diskutující, zdůrazňující vlastní zážitek z kurzu nebo zážitky (svých) žáků.

Podle tří předložených stanovisek a podle několika zadání moderátorky jde o vyslovení názoru, zda EV (jako vyučovací předmět) patří do RVP nebo ne. Pokud zní otázka takto, pak je celá dosavadní diskuse – až výjimky – spíše zavádějící. Proto předložení tří význačných stanovisek je více než na místě. Myslím, že tedy je nutné zdůraznit větu J. Valenty: *„RVP nejsou (!) souborem školních předmětů. Implementovat tedy do dokumentu etickou výchovu (EV) v pojetí Etického fóra (EF), jejíž projekt je fakticky projektem vyučovacího předmětu, se mi jeví býti proti logice dokumentu.“*

K tomu je nutno dodat od V. Srba: *„Celý vzdělávací obsah etické výchovy (tj. všech 10 témat etické výchovy definovaných v předkládaném návrhu) je již v RVP popsáno v průřezovém tématu „osobnostní a sociální výchova“ (OSV)“.*

Co tedy brání zavedení EV do některých škol – kde ještě není? Bude to spíš nepřipravenost ředitelů a učitelů k takovému kroku. Možná také patřičné nadřízené orgány nejsou zcela připraveny, např. v otázce kontroly (inspekce): co vlastně hodlají sledovat. To J. Valenta píše takto: *„...k přípravě učitelů: Samostatné předměty rozvíjející životní dovednosti by měli učit lidé k tomu disponovaní (!) a dobře vzdělání (ba i trénování). Chtělo by to tedy rozhodně vyšší vzdělání.“* Snad přílehavější slovo než „vyšší vzdělání“ by mohlo být „hlubší vzdělání“. Nemůže se týkat jenom učitelů, ale také ředitelů, inspektorů a hlavně metodiků.

Jisté základní poznatky o EV či OSV a základní etické zkušenosti by v nějakém minimu měli získat všichni (!), kdo mají co do činění se školstvím. Tedy i rodiče.

Nebude-li kolem EV jasno, budeme se pořád „motat“ kolem něčeho, o čem vlastně mnoho nevíme. Nejde jen o jasné rozlišení mezi RVP a EV jako předmětem. Docela závažná otázka pro nějaké rozšíření EV na školy, kde ještě není, je obsažena ve větě J. Valenty: *„Znovu se objevuje i téma latentní náboženské výchovy skrývající se za EV.“* Nebo ve větě V. Srba: *„A koneckonců by mne velmi zajímalo i vyřešení otázky vztahu OSEV k tématům jako „rizika indoktrinace“, „vztah k náboženství“, „hodnotový pluralismus versus víra v neměnné etické pravdy“ atd.“* I já *„věřím, že tento dialog by nás všechny i celý náš obor posunul o mílové kroky dopředu (!) a učinil by nás zralejšími a kompetentnějšími pro výchovné působení ve školách.“*

Ubezpečování Etického fóra nebo P. Motyčky, že se nejedná „o latentní náboženskou výchovu“ není vůbec na místě. Pan Valenta k tomu píše: *„EF odmítá propojení EV s náboženskou výchovou. Těžko ale může odmítnout svou vlastní ideovou (či – chcete-li – světová-zorovou) inklinaci...’ Jakou (!) morálku pak tedy EF vlastně nabízí?“*

Není mi jasné, proč bychom měli skrývat, že všechny etické zásady, obsažené v EV, nebo aspoň většina z nich, jsou v souhlasu s křesťanskou morálkou. Neměli bychom to spíše zdůrazňovat? Poněvadž pravidlům křesťanské morálky se také vyučuje v Náboženství (jako vyučovacím předmětu), pak EV do jisté míry je (!) latentní náboženská výchova – latentní ovšem v případě, že naznačenou skutečnost shodnosti některých etických pravidel zatajujeme nebo dokonce popíráme.

Obecný odpor „ateistických“ Čechů proti „náboženství“ se týká minulých a současných provinění (hříchů) křesťanů, včetně hříchu pokrytectví. Nejde jenom o jasnou špatnost „svatých“ válek, středověké inkvizice, pedofilie několika knězů a podobných „řvoucích“ nemravů. Jde také o pokrytectví při ubezpečování, že EV není (!) latentní náboženství – tentokrát ve smyslu „křesťanská etická pravidla“! Jestliže takové ubezpečování pronáší učitel Arcibiskupského gymnázia nebo někdo z občanského sdružení Etické fórum, pak je to – podle mého soudu – hodně kuriózní a hlavně neetické!

Kromě jiného je tedy nutné vyjasnit, co rozumíme pod pojmem „náboženství“. Laická veřejnost, tedy i rodiče, jasně neslyšela nebo nečetla, co tímto pojmem rozumí odborníci. Zatajování nebo zapírání kořenů působí kontraproduktivně a neeticky. Další pokračování v tomto směru bude EV diskreditovat podobně jako „Náboženství“.

Nemyslím si, že EF lobovalo – za „prosazení EV do RVP“, v senátu a v KDU-ČSL, jak píše J. Valenta. Možná, že se zasadila uvedená politická strana sama. Ovšem **kdo** (!) provedl kroky „*k tichému a nenápadnému vložení EV v pojetí EF do RVP... bez debaty odborníků, bez veřejné diskuse*“? O jaké vložení se jedná? Je-li EV jaksi už v RVP obsažena? Tady je potřeba jasné slovo – jak od EF, tak od p. Valenty.

Nicméně J. Valentovi ve všem ostatním dávám zapravdu. Myslím, že V. Srb se podstatně (!) od něj neliší. Nemohu tedy rozhodnout, které stanovisko od těchto dvou se mi líbí více. Mohu jen říct, že stanovisko P. Motyčky se mi nelíbí. Možná, že této závěr uvádím zcela zbytečně, že je obsažen v mých předchozích řádcích. Když však chci po jiných vyjasnění, sám „musím“ psát naprosto jasně.

24. 3. 2009

Úvaha nad etickým působením

Podle mého soudu nelze odtrhovat Etickou výchovu jakožto vyučovací předmět od etického působení všeobecně. Tuto myšlenku nezastávám sám, vyslovuje ji hodně diskutujících. Je ovšem problém, co budeme rozumět pod etickým působením. Zda by se jednalo pouze o působení učitelů ve školách nebo zda by se mělo jednat o širší „pole“. Pokud se budeme omezovat jenom na ty školy a to dokonce na jeden jediný vyučovací předmět, bude to podle mne, ale i podle celé řady diskutujících, kontraproduktivní.

Jedním z omezení je vyloučení možnosti čerpat poučení z knihy, která se jinak než fyzikální nedá nazvat. Uvedu z ní jen jeden citát: „*Po 2. světové válce se celkové množství vědeckých znalostí zdvojnásobilo každých deset až dvacet let a pokrok vědy a techniky v 21. století snadno překoná naše nejodvážnější očekávání.*“

Komentuji: Ale spíše v záporném smyslu. Že by se **stejně** (!) rozvíjela mravnost?? Ani zdání!! Jako mladí kluci jsme jezdili k olomouckým „Jezírkům“ na kole. Kolo jsme bezstarostně položili do stínu pod keře. Přesto, že jsme se „áchali“ až do setmění, kolo tam bylo! Nikdo cizí se na něj ani křivě nepodíval. Moje máma vzpomínala, že pošťák jim v Osoblaze volně kladl zasílané (kovové) peníze na venkovní poštovní schránku. Peníze nikdo cizí nevzal! Zní to jako pohádka, že? A přece tomu tak bylo! Vždycky bychom se měli ptát, kam (!) pokrok kráčí.

Uvedeným příkladem se snažím ozřejmit, že vysokými – i když nezbytnými – požadavky na výuku a na učitele Etické výchovy a přitom nízkými nebo žádnými požadavky na jiné – zejména „odpovědné činitele“ – otázku etického působení a tím i samostatného předmětu Etická výchova spíše zproblematizujeme. Výsledkem potom velmi pravděpodobně bude ještě nižší morálka než dosud.

Několik závažných otázek na konec: 1. Jak hodnotit fakt, že registrovaných účastníků diskuse o EV je tak málo (pokud vím jen dva)? 2. Bude existovat nějaký podrobnější závěr? Dosavadní průběh tomu nenasvědčuje. Množství diskusních příspěvků je už teď velké. 3. Které „náboženské“ hodnoty jsou kritikové záměny EV s náboženstvím ochotni respektovat? 4. Prochází hranice mezi ateisty a věřícími nebo jde napříč **všemi** (!) skupinami občanů? 5. Které obecně etické pohledy do diskuse o EV nepatří a které tam patří?

18. 2. 2009

Několik výsledků studia

Informace, které by měli znát nejen žáci, ale hlavně učitelé

Zamlčování některých postojů objevitelů mělo pravděpodobně jediný cíl, a to dokázat, že věda umí všechno vysvětlit. Odtud je už jenom krůček k onomu velikášskému „Poručíme větru, dešti“. Zde je velmi vhodné uvést postoj A. Einsteina k chování a jednání lidské společnosti. Naprosto falešné a nelidské projevy inteligentního národa zažil sám „na své kůži“. Napsal Freudovi: *„Jak je možné, že se masy těmi zmíněnými způsoby nechají rozohnit až k zběsilosti a k obětem? Jediná možná odpověď: v člověku existuje nějaká potřeba nenávisti a záky.... Když o tom mluvím, nemám na mysli jenom nekultivované primitivy daleko od nás. Má životní zkušenost mne vede k úvahám, že je to mnohem spíš ona tak zvaná inteligence, která nejnázve podléhá těm zhoubným kolektivním psychózám.“*

Velmi častý argument pro preferenci vědy před „náboženským tmářstvím“ zní, že věda je objektivní, tvrdí jen to, co je pozorováními nebo pokusy prokázáno a že naopak odvrhuje neprokázané domněnky chápané jako slepá víra. Toto tvrzení pak že platí zejména ve fyzice, neboť fyzika je právě takto založena na pozorováních a pokusech. Ponechejme stranou tzv. myšlenkové pokusy, zavedené Einsteinem a tzv. pracovní hypotézy, na jejichž ověření se čeká. Soustředme se na fakta o postupech a metodách, které jsou uplatňovány zastánci tzv. standardního modelu vesmíru vůči jinak smýšlejícím kosmologickým „disidentům“.

Cituji z knihy „Odlišný přístup ke kosmologii“ (z r. 2000), jejímiž autory jsou F. Hoyle, G. Burbidge a J. V. Narlikar: *„Mimo... tvrzení, že Arpovy statistické argumenty nebyly prováděny korektně, jeden argument proti skutečnosti souvislosti daných předním pozorováním byl, že jestliže tyto výsledky jsou správné, nemáme žádný přirozený výklad rudých posuvů. Jinými slovy, **jestliže neznáme teorii schopnou vysvětlit pozorování, pak pozorování musejí být chybná!** Arpovi vlastní kolegové na observatořích Mount Wilson a Palomar byli, vraných 80. letech, výsledky tak narušeni a tak o nich pochybovali, že docházeli k doporučením ředitelům obou observatoří zastavit jeho pozorovací program, tj. aby mu nebyl poskytnut pozorovací čas prosadit tento program na teleskopech Palomaru nebo Carnegie. Navzdory jeho protestům, toto doporučení bylo splněno, a jeho výzvy správcům Carnegie institutu byly odmítnuty, on se uchýlil do ústraní a jel do Německa, kde nyní bydlí a pracuje v Institutu Maxe Plancka pro fyziku a astrofyziku v Mnichově.“*

Důležitá poznámka. Zamlčování nebo odvrhování uvedených a podobných skutečností je neetické. Mládež toto zamlčování aspoň vytuší. Proč by se měla chovat eticky? Znovu se ptám: Které obecně etické pohledy do diskuse o EV nepatří a které tam patří?

20. 2. 2009

Další výsledky studia jako informace pro učitele

Následující citáty mohou sloužit jako podklad k diskusi žáků v hodině EV. Je z knihy, popularizující fyziku.

„Výcvikový tábor. V roce 1969 ... v zámoří zuřila válka a vzpoury zachvátily univerzity... Rok před tím jsem promoval na Harvardu. Tehdy americký prezident Lyndon Johnson zrušil odklady pro studenty vyšších ročníků a univerzity v celé zemi zachvátily panika a chaos.... Slibné kariéry se hroutily. Jeden z mých přátel fyziků na MIT přísahal, že raději půjde do vězení, než by bojoval ve Vietnamu. Tři dny po promoci jsem opustil Cambridge a octl se v armádě Spojených států ve Fort Benning v Georgii ve Washingtonu.... Pochopil jsem, že výcvik pěchoty je přísný; má upevnit morálku a utlumit inteligenci. Nezávislost uvažování vám z těla vyženou. Je to konečně pochopitelné: armáda nepotřebuje chytráky, kteří uprostřed přestřelky zpochybňují seržantovy rozkazy.“

Nad tímto citátem je možné rozvinout debatu o nesmyslnosti válek, o jejich ničivém působení na psychiku a na vyšší úroveň člověka, jíž se liší od zvířat. Je ovšem také možné položit otázku, zda násilí v jakékoliv formě přece jen není možné nahradit nenásilím. Zda i v právě probíhajících konfliktech ve světě by nebylo lepší volit Gádhího cestu pro dosažení nápravy společenské formy života v inkriminovaných oblastech světa.

Nemusí však jít o tak „ostrý“ problém. Za dřívějšího režimu vládnoucí strana používala různých forem, jak ovládat lidi. Jednou z forem byl i zuřivý ateismus, nahrazující víru v Boha vírou ve všemocnost vědy. To bylo vyjadřováno úslovím „Poručíme větru, dešti!“ Tento režim padl. Avšak 20 let po onom pádu se můžeme z naznačené knihy dovědět: „Dá se očekávat, že civilizace, která ovládne teorii hyperprostoru, ovládne i vesmír.“

Proč je takové velikášství nebezpečné?: „Můžeme přesně spočítat množství energie potřebné k zauzení času a prostoru do tvaru precliku nebo k vytvoření červích děr... Výsledky nás bohužel zklamaly. Potřebné množství energie zdaleka přesahuje vše, co lze na Zemi získat. Je to biliónkrát více než energie našich největších urychlovačů částic.“

Odhadoval jsem, že k vytvoření červí díry, kterou bychom mohli cestovat do jiného prostoru, by bylo nutné zlikvidovat celou sluneční soustavu. Naštěstí jde o pouhou matematiku, alespoň prozatím. Kdyby cestování červí dírou možné bylo, určitě by to nějaký blázen zkusil. Nebo myslíte (studentky a studenti), že ne?

Druhý citát odhaluje, že jde o knihu o hyperprostoru. Ona se tak opravdu jmenuje: „Hyperprostor“ a napsal ji americký fyzik Michio Kaku. Je aspoň částečně vhodná i pro EV?

Co nám odhalují citáty z jedné fyzikální knihy

*„Vzestup a pád civilizací. Místo, abychom se stali „vládci vesmíru“, vydáme se na cestu **sebezničení**.... Dějiny ukazují, že civilizace se rozvíjejí, dospívají a pak mizí, někdy i beze stopy. V budoucnosti lidstvo možná uvolní z Pandořiny skříňky technické hrůzy (!). ...Společnost jako celek může mít „syndrom Petera Pana“, že **nechce (!) nikdy dospět a nechce (!) být konfrontována s následky vlastní neodpovědnosti.**“*

„Uranová bariéra. Prvek 92 má tu zvláštní vlastnost, že umožňuje řetězovou reakci a uvolňuje obrovskou energii uloženou ve svém jádru. Se schopností ovládnout prvek 92 přichází možnost jednak osvobodit náš druh od nedostatku, nevědomosti a hladu a jednak zahladit planetu jaderným ohněm. Jestliže technické schopnosti civilizace předhoni její společenský vývoj, pak při vzestupu znepřátelených národních států se ukazuje velká pravděpodobnost, že civilizace už dávno sama sebe v jaderné válce zahubila.“ Ve druhém citátu jde o pokračování

úvah o možnostech najít mimozemskou civilizaci. Avšak: neexistuje podobná pravděpodobnost, že něčemu takovému dojde zde na Zemi?

„Ekologický kolaps. Za předpokladu, že civilizace ... ovládne uran a nezničí se sama v jaderné válce, je další bariérou možnost ekologického kolapsu. ... My bychom ...mohli vyčerpát své zdroje energie a utopit se v odpadech, které nemilosrdně vytváříme.... Urychlené rozšíření pouští a zničení tropického deštného pralesa by... urychlilo skleníkový efekt.... Pokud znečištění vzniká v jednotlivých národních státech, zatímco opatření nutná k nápravě jsou celoplanetární, vede tento fatální rozpor k pohromě.“

„Astronomická blízká setkání. Panel NASA v lednu 1991 odhadl, že existuje něco mezi 1000 a 4000 asteroidů, které křížují zemskou oběžnou dráhu a mají v průměru více než 800 metrů. To by na ohrožení lidské civilizace stačilo. Jen asi 150 z těchto velkých asteroidů sledují příslušným způsobem radary. Dále se odhaduje, že je asi 300 000 asteroidů křížujících zemskou dráhu, které mají v průměru aspoň 100 m. Vědci bohužel stěží znají dráhu byť jediného z těchto menších asteroidů.“

23. 2. 2009

Několik poznámek k závěrečné zprávě o diskusi k EV na www.rvp.cz

Zprávu zpracovaly Mgr. J. Altmanová a Mgr. S. Šedá velmi dobře. Rozčlenily diskusní období na dvě části: 1. od začátku do původně stanoveného konce, 2. přidané období, po třech zásadních člancích odborníků. Diskusní období šlo rozčlenit i podle moderátorkou zadaných směrů diskuse. Já si nyní všimnu podílu registrovaných z celku:

	1. část diskuse	2. část diskuse	Celkem	Celkem v %
Příspěvků	334	10	350	133
Diskutujících	250	13	263	100
Registrovaných	14	2	16	6,08
Neregistrovaných	236	11	247	91,92

Jenom asi 6% z celkového počtu diskutujících se zaregistrovalo, kdežto asi 92% nikoliv. To svědčí o jisté anonymitě nebo o alespoň menším zájmu: tito diskutující se pravděpodobně nechtěli zapojit vícekrát. Ve většině případů (odhadem také asi 90%) se také vícekrát nezapojili. Jenom několik neregistrovaných se zapojilo vícekrát (než jednou). To by se dalo z průběhu diskuse přesně vyčíslit. Není to však vůbec nutné.

Valná část neregistrovaných se vyslovila pro zavedení EV, avšak spíše citově než racionálně. Pravděpodobně tím vyjádřila svůj názor, který by se dal hodnotit jako jakási touha po nápravě nedobrého stavu v morálce žáků. S tím je však spojen i problém etického chování učitelů a jejich nadřízených. K této otázce se, kromě mne, vyslovilo velmi málo diskutujících. I kdyby jejich podíl dosáhl oněch „magických“ 6%, tak je to méně než málo.

Nízký počet zaregistrovaných se dá také interpretovat jako typicky česky úhybný manévr. Dá se to také hodnotit takto: „Ať se zlepší etika žáků a studentů, jen když se nemusí zlepšit ta moje“.

Součtem počtu registrovaných v 1. a v 2. části a tak získání celkového počtu 16 jsem udělal úmyslnou chybu, neboť já jsem jedním z nich a tak jsem se započítal dvakrát. Pravděpodobně dvakrát jsem započítal i toho druhého zaregistrovaného (v 2. části). V podílu registrovaných z celkového počtu diskutujících to však nehraje rozhodující roli: procent by bylo 5,32.

Hodně významný by mohl být údaj o počtu diskutujících, kteří se vyjadřovali věcně, podle požadavků moderátorky. Dosáhl těch 6%? Nebo snad dokonce více? Velmi pravděpodobně bylo procento daleko nižší. Tento fakt se dá vyčíst ze závěrečné zprávy „mezi řádky“ – a také takto samozřejmě z celé diskuse. Svědčí také v neprospěch diskutujících. Ve zprávě je opatrně řečeno: „V rámci veřejné diskuse nepřevažoval jednotný názor na to, zda je problematika

etické výchovy v platných kutikulárních dokumentech zastoupena dostatečně či nikoli.... Oproti celkovému počtu účastníků diskuse (350) se však počet 13 přispěvatelů jeví jako názorově zanedbatelný.“ Můžeme-li aspoň částečně toto hodnocení považovat jako výrok o věcném vyjádření podle zadání moderátorky, pak by počet procent činil 5,14.

Dále je ve zprávě: „*Ani v otázce profesních požadavků na učitele etické výchovy nebyla zaznamenána názorová jednotnost.*“ To odpovídá mému „tvrďšímu“ hodnocení o typicky české úhybnosti. Jsem hluboce přesvědčen, že jediná správná cesta bude dána stanoviskem Vladimíra Srba: „*Za základní předpoklady považuji: 1. Zjišťování vstupních předpokladů (talentové zkoušky) a zodpovědné rozhodování o tom, „zda jsem tím pravým, kdo splňuje nároky osobnostní, sociální a etické výchovy“. 2. Sociálně-psychologický a sebezkušenostní výcvik (nejméně 3 roky, 300 hodin, optimálně 5 let, 500 hodin) 3. Základní trénink v zážitkové pedagogice, dramatické výchově a konstruktivistické didaktice (nejméně 300 hodin). 4. Trénink citlivosti na etickou dimenzi vlastního i cizího jednání 5. Supervizi (alespoň skupinovou). 6. Další seberozvoj dle vlastní svobodné volby.*“

Zdá se ovšem, že s případně uvažovaným seznámením s obsahem EV, pokud možno zážitkovým, by měli projít nejen všichni učitelé, ale také všichni jejich nadřízení a ovšem všichni rodiče žáků. Snad by se tím zvětšil počet přímo zapojených lidí, kteří by jednali etičtěji než dosud. Realizovat tento nápad by ovšem šlo jen s nesmírnými obtížemi. (Ono by to šlo nacistickou nebo komunistickou metodou, ale to by nebylo ani trochu etické). Na druhé straně omezení jen na žáky a studenty škol by působilo spíše kontraproduktivně.

V žádném případě bych neradil ze strany MŠMT nebo nižších řídicích center postupovat podle požadavků Mgr. Srba byrokratickými metodami, např. vyžadovat nějaké formální zprávy o „plnění programu“. Řídící orgány (metodici, inspektoři, ředitelé) by měli vůči sobě postupovat podle týchž kritérií (i když s nižší kvantitou). Měli by s učiteli EV besedovat a ne jim něco „předkládat“ – např. že jejich práce je posláním a ne povoláním. Jestliže naopak učitel/ka EV veřejně vysloví něco podobného ze svého vlastního přesvědčení, pak to bude nejen v pořádku, ale bude dosaženo správného stupně (nebo stavu). Ale to už jsem zpět u předcházejícího odstavce.

Také jaksí nelze v jakýchkoli debatách (s rodiči, s učiteli, s řediteli, s metodiky, ale i s žáky v rámci EV) vylučovat názory, které přímo nesouvisí s daným tématem nebo zaměřením, které jaksí předkládají cosi odlišného. Samozřejmě kromě totalitních názorů, které by navozovaly nesnášenlivé postoje a činy vůči lidem „rasově“ či „třídně“ „nevhodným“.

29. 5. 2009

Z jakých kořenů vyrůstá „Etická výchova“? Citáty ze dvou knih

John Polkinghorne, **Věda a teologie** (Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002)

Základ etiky: Spravedlnost, Udržitelnost. Nábožensky věřící mohou... uvést důvod, který vysvětluje původ těchto mravních intuicí.

Jiří Gruber, **Pojď a přesvědč se** (ČCE Praha, 2007)

Každý člověk ví co je soucit, nezištná láska, odpuštění, a je takových činů schopen. Kdo však neví, že těmto činům patří budoucnost, rozhoduje se pro takovou cestu života s daleko větší nejistotou než ten, kdo ví, že se k této cestě Bůh v Ježíši Kristu přiznal.

Z Desatera poznáváme, co všechno už dělat nemusíme, protože nám Bůh nabízí něco lepšího... Desatero nabízí cestu, na níž si lze darovanou svobodu uchovat a nebrat ji druhým.

Nic nás neopravňuje k tvrzení, že právě křesťané Boží přikázání dodržují lépe a častěji než druzí lidé. Mnozí „nevěřící“ nás svou poctivostí zahanbují a usvědčují z pokrytectví. Přesto je důležité, aby člověk věděl, kdo za pravdivost přikázání ručí.

Dnešní odpor vůči církvi a nezáměr o její službu souvisí do značné míry s tím, jak se církev chovala a jednala v minulosti. Křesťané však výrazně a pozitivně ovlivnili svět... svou úctou k životu každé lidské bytosti.... Kdysi byla veškerá zdravotní a sociální péče na bedrech církve. Postupně se však osamostatnila a z velké míry ji převzal stát a církev ji spíše doplňuje.

Zajímavý je také vztah víry a vědy. Kdysi to byla právě biblická víra, která rozvoji vědeckého myšlení do značné míry napomohla. V křesťanském prostředí mohl být svět zkoumán a měněn díky tomu, že nebyl považován za božský. ...Později se však církev pokoušela určovat hranice vědeckého bádání. ...V minulém století to byla naopak věda, která se často tvářila jako majitelka posledních pravd. Křesťanská víra znamená aktivní přístup k životu. Křesťané se snaží řídit Božím slovem. Křesťanská víra nás osvobozuje od mnoha zbytečných starostí.

Kdo nemusí myslet sám na sebe, je svobodnější a může pro druhé udělat víc než ten, kdo jim slouží pouze proto, aby si tím sám něco zasloužil.

Víra v Ježíše Krista je zdrojem radosti a životního optimismu.... Tato radost je trvalá a nezávislá na tom, co se děje s námi a kolem nás.

Bůh si nevšímá pouze úspěšných a prvních, ale stejně vzácní jsou pro něho i ti, kdo jsou poslední, ať už proto, že byli slabší, nebo proto, že dovedli ustoupit a s druhými se rozdělit.

*

Obsah

Úvodem; Úvaha 1: Otázky	2
Úvaha 2: Etika výchovy	3
Úvaha 3: Co rozumět pod pojmy „Láska“, „Náboženství“, „Zdroje“ a „Důvody“	4
Úvaha 4: Všeobecný směr mezilidských vztahů	5
Úvaha 5: Opět otázky	6
Nad Lenczovou EV po šesté. Existuje jen jeden rozhodující problém – a to etický	8
Nad Lenczovou EV po sedmé: Etika	8
Úvaha 8: Hodnoty a smysl života	10
Devátá úvaha: Ctnosti	11
Desátá úvaha: Mravní systémy	12
Úvahy dp fóra o Etické výchově: Úvod	14
Úvaha nad etickým působením	15
Několik výsledků studia	16
Další výsledky studia jako informace pro učitele	17
Co nám odhalují citáty z jedné fyzikální knihy	17
Několik poznámek k závěrečné zprávě o diskusi k EV	18
Z jakých kořenů vyrůstá „Etická výchova“? Citáty ze dvou knih	19